

Szczecin, 8 września 2020 r.

Natalia Cybort-Zioło
Wydział Nauk Społecznych
Uniwersytetu Szczecińskiego
Instytut Pedagogiki

**Temat: Doświadczenia emancypacyjne nauczycielek pracujących
w wiejskich szkołach podstawowych**

STRESZCZENIE

Rozprawa stanowi studium nad doświadczeniami emancypacyjnymi nauczycielek pracujących w wiejskich szkołach podstawowych w województwie zachodniopomorskim. Jest przygotowana na podstawie badań empirycznych przeprowadzonych wśród nauczycielek, które pochodzą z miejscowości wiejskich w województwie zachodniopomorskim i po zdobyciu kwalifikacji do pracy w zawodzie w trybie stacjonarnym powróciły do miejscowości lub w okolice miejscowości swojego pochodzenia, aby w nich rozpocząć pracę zawodową. Rekonstrukcję i interpretację tych doświadczeń opisałam przy wykorzystaniu instrumentarium pojęciowego francuskiego egzystencjalizmu oraz pedagogiki emancypacyjnej, które stanowią perspektywę teoretyczną rozprawy.

Prezentowane w części teoretycznej dysertacji tezy filozofii egzystencjalnej umożliwiły opis doświadczeń emancypacyjnych skoncentrowany na wolności osoby, która podmiotowo dąży do transcendencji. W obrębie filozofii egzystencjalnej natomiast, z uwagi na silną feminizację zawodu nauczyciela/nauczycielki oraz bliskość ich habitusu zawodowego i rodzajowego¹, przyjąłam za kluczowe tezy Simone de Beauvoir, która w szczególny sposób podkreślała złożoność sytuacji kobiecej. Przyjęta perspektywa filozofii egzystencjalnej Simone de Beauvoir podkreśla ponadto poza

¹ L. Kopciwicz, *Rodzaj i edukacja. Studium fenomenograficzne z zastosowaniem teorii społecznej Pierre'a Bourdieu*, Wydawnictwo Naukowe Dolnośląskiej Szkoły Wyższej TWP we Wrocławiu, Wrocław 2007, s. 117.

wolnością osoby również wolność innych ludzi, której podmiotowe rozpoznanie sprzyja wyzwoleniu². Dzięki temu pozwala zaakcentować wyjątkową rolę nauczycielek jako podmiotów podejmujących działania na rzecz własnego wyzwolenia, ale również jako organizatorek emancypacji poprzez edukację uczniów, uczennic i całej społeczności wiejskiej.

Doświadczenie rozumiane jako subiektywny sposób konstruowania ludzkiej biografii stanowiło podstawowe źródło namysłu francuskich egzystencjalistów. Również namysł filozoficzny de Beauvoir skoncentrowany był na doświadczeniach, w tym w sposób szczególny jej własnych doświadczeniach biograficznych. Tym samym w pracy posługuję się tezami filozoficznymi Autorki zawartymi m.in. w dziełach filozoficznych, ale również tezami, refleksami i opisami doświadczeń zawartymi w pamiętnikach oraz korespondencji, a także powieściach, które uzupełniają jej koncepcje.

Charakterystyczne dla francuskich egzystencjalistów zainteresowanie doświadczeniem oraz przyjęcie tezy o jego subiektywności jest spójne z przyjętą w pracy jakościową strategią badawczą, podkreślającą dynamiczny wymiar konstruowania wiedzy o rzeczywistości społecznej³. W jej obrębie zastosowana metoda wywiadu narracyjnego pozwoliła rozpoznać rzeczywiste doświadczenia nauczycielek, opowiedziane z ich własnej perspektywy. W ramach badań empirycznych przeprowadziłam 13 wywiadów, wzorowanych na metodzie Fritza Schützego dostosowanej do specyfiki podjętego problemu badawczego. Wywiady odbyły się w czasie istotnym dla polskiej rzeczywistości oświatowej, od maja 2018 do maja 2019 roku, kiedy realizowane były kolejne etapy reformy oświaty, projektowane nowe zmiany w prawie oświatowym, a także w którym odbył się ogólnopolski strajk nauczycieli i nauczycielek.

Tak rozpoznane doświadczenia emancypacyjne nauczycielek uczących w wiejskich szkołach podstawowych w województwie zachodniopomorskim, rozumiane jako zdarzenia w biografii nauczycielek, które wymagają podjęcia świadomych działań na rzecz osiągania nowych praw i pól wolności, analizowałam w przyjętych zgodnie z definicją zmiennej globalnej czterech polach: ekonomicznym, społeczno-kulturowym, historycznym oraz osobistym przy założeniu o ich

² S. de Beauvoir, *The Ethics of Ambiguity*, Open Road Integrated Media, Nowy Jork 2018, s. 93.

³ B. Smolińska-Theiss, W. Theiss, *Badania jakościowe – przewodnik po labiryncie*, w: S. Palka, *Podstawy metodologii badań w pedagogice*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2010, s. 82.

komplementarności i współzależności. Ich uwarunkowania opisałam w części teoretycznej rozprawy, wskazując na specyficzną sytuację nauczycielek w poszczególnych polach. W każdym z nich opresja, jakiej doświadczają nauczycielki związana jest z ich rolą jako mieszkanek wsi, nauczycielek w szkołach podstawowych oraz kobiet. Te trzy obszary życia uczestniczek badań przebiegają w poprzek analiz prezentowanych w rozprawie.

Analiza materiału empirycznego, oparta na dostosowanych do potrzeb pracy etapach wyróżnionych przez Fritza Schützego (analizy formalnej, opisu strukturalnego, analitycznej abstrakcji oraz porównania kontrastowego), pozwoliła wysnuć wniosek, że nauczycielki pracujące w wiejskich szkołach podstawowych doświadczają wielowymiarowej opresji, która znacząco utrudnia podjęcie działań nakierowanych na zmianę własnej sytuacji. Ich reakcje na tę opresję nie są jednoznacznie, co przybliżyłam w rozprawie, posługując się różą emancypacyjną⁴. Narratorki godzą się na opresję w określonych obszarach, w innych natomiast walczą o własną autonomię. Praca na rzecz własnego wyzwolenia odbywa się przy tym obok pracy na rzecz wyzwolenia całych społeczności i emancypacji poprzez edukację. Ta niejednoznaczność reakcji nauczycielek na doświadczaną opresję wpisuje się w rozwiniętą przez Simone de Beauvoir koncepcję dwuznaczności, podkreślającą z perspektywy etycznej stany pośrednie, zamiast jednoznacznego podziału na dobro i zło⁵.

Słowa kluczowe: egzystencjalizm, Simone de Beauvoir, pedagogika emancypacyjna, pedeutologia, doświadczenie biograficzne, obszary wiejskie

⁴ M. Czerepaniak-Walczak, *Pedagogika emancypacyjna. Rozwój świadomości krytycznej człowieka*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2006, s. 139-143.

⁵ C. Card, *Introduction: Beauvoir and the ambiguity of "ambiguity" in ethics*, w: C. Card (red.), *The Cambridge Companion to Simone the Beauvoir*, Cambridge University Press, Cambridge 2006, s. 21.

Szczecin, 8th September 2020

Natalia Cybort-Zioło
Faculty of Social Sciences
University of Szczecin
Institute of Pedagogy

**Title: Emancipatory experiences of teachers working
in rural elementary schools**

SUMMARY

This dissertation is a study on emancipatory experiences of teachers working in rural elementary schools in the West Pomeranian Province. It was written on the basis of empirical research carried out among teachers who come from rural areas of the West Pomeranian Province and, after obtaining qualifications to work in the profession on a full-time basis, have returned to the towns or the vicinity of their places of origin in order to start working there. I have described the reconstruction and interpretation of these experiences using the conceptual instruments of French existentialism and emancipatory pedagogy, which are the theoretical perspectives of the dissertation.

The assumptions of existential philosophy presented in the theoretical part of the dissertation have made it possible to describe the emancipatory experiences focusing on the freedom of the person, who as an individual strives for transcendence. Within existential philosophy, on the other hand, due to the strong feminization of the profession of teacher and the proximity of their professional and generic habitus⁶, I used as key assumptions, those of Simone de Beauvoir, who emphasized in a special way the complexity of the female situation. The adopted perspective of Simone de Beauvoir's existential philosophy also emphasizes, besides the freedom of the person,

⁶ L. Kopciewicz, *Rodzaj i edukacja. Studium fenomenograficzne z zastosowaniem teorii społecznej Pierre'a Bourdieu*, Wydawnictwo Naukowe Dolnośląskiej Szkoły Wyższej TWP we Wrocławiu, Wrocław 2007, p. 117.

the freedom of other people, whose subjective recognition promotes liberation⁷. Accordingly, it allows the emphasis of the unique role of teachers as actors of their own liberation and also as organizers of emancipation through the education of students and the whole rural community.

Experience understood as a subjective way of constructing human biography was the primary source of thought for French existentialists. The philosophical reflection of de Beauvoir was also focused on experiences, including in particular her own biographical experiences. Thus, in this dissertation, I use the author's philosophical theses contained, among other things, in her philosophical works, but also the theses, reflections and descriptions of experiences contained in diaries and correspondence, as well as novels that complement her concepts.

The French existentialists' characteristic interest in the experience and the acceptance of the thesis about its subjectivity is consistent with the qualitative research strategy adopted in the thesis, emphasizing the dynamic dimension of constructing social reality⁸. Within it, the narrative interview method used allowed the recognition of the real experiences of the teachers, told from their own perspective. Within the framework of empirical research, I conducted 13 interviews modelled on Fritz Schütze's method adapted to the specifics of the research problem undertaken. The interviews took place at a time that is important for the Polish educational reality, from May 2018 to May 2019, when the next stages of the educational reform were being implemented, new changes in educational law were being planned, and when a nationwide strike of teachers took place.

The emancipatory experiences of teachers teaching in rural elementary schools in the West Pomeranian Province, understood as events in the biographies of teachers that require conscious action to achieve new rights and fields of freedom, were analyzed in four fields adopted in accordance with the definition of the global variable: economic, socio-cultural, historical and personal, assuming their complementarity and interdependence. I described their conditions in the theoretical part of the dissertation, pointing to the specific situation of teachers in particular fields. In each of them, the oppression experienced by the teachers is related to their role as village dwellers,

⁷ S. de Beauvoir, *The Ethics of Ambiguity*, Open Road Integrated Media, Nowy Jork 2018, p. 93.

⁸ B. Smolińska-Theiss, W. Theiss, *Badania jakościowe – przewodnik po labiryncie*, in: S. Palka, *Podstawy metodologii badań w pedagogice*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2010, p. 82.

elementary school teachers and women. These three areas of the participants' lives run across the analyses presented in the dissertation.

The analysis of the empirical material, based on the dissertation tailored stages distinguished by Fritz Schütze (formal analysis, structural description, analytical abstraction and contrasting comparison), led to the conclusion that teachers working in rural elementary school experience multidimensional oppression, which makes it significantly more difficult to take action aimed at changing their own situation. Their reactions to this oppression are not unambiguous, as I have explained in my dissertation using the emancipation diagram⁹. The narrators agree to oppression in certain areas, while in others they fight for their own autonomy. The work for their own liberation is done alongside work for the liberation of entire communities and emancipation through education. This ambiguity of the teachers' reaction to the oppression experienced is part of Simone de Beauvoir's concept of ambiguity, which emphasizes, from an ethical perspective, the intermediate states instead of a clear division between good and evil¹⁰.

Key words: existentialism, Simone de Beauvoir, emancipatory pedagogy, pedeutology, biographical experience, rural areas

⁹ M. Czerepaniak-Walczak, *Pedagogika emancypacyjna. Rozwój świadomości krytycznej człowieka*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2006, p. 139-143.

¹⁰ C. Card, *Introduction: Beauvoir and the ambiguity of "ambiguity" in ethics*, in: C. Card (red.), *The Cambridge Companion to Simone de Beauvoir*, Cambridge University Press, Cambridge 2006, p. 21.